

Л. Г. КОЗЛЮК,
кандидат юридичних наук*
ORCID 0000-0002-8864-9693

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ З ПОЗИЦІЇ СОЦІАЛЬНО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ

У статті відзначається необхідність вивчення особистості злочинця з позиції соціально-натуралістичної кримінології і аргументовано, в чому полягає перспективність такого підходу. Наголошується на тому, що застосування найбільш ефективного методологічного інструменту в процесі дослідження особистості злочинця дає можливість віднайти ефективні заходи протидії злочинності.

Ключові слова: особистість злочинця, соціально-натуралістична кримінологія, протидія злочинності, механізм породження злочинності, структура злочинця, комплекс сваволі та ілюзій, воля і свідомість людини.

Козлюк Л.Г. О необходимости изучения личности преступника с позиции социально-натуралистической криминологии

В статье отмечается необходимость изучения личности преступника с позиции социально-натуралистической криминологии и аргументировано в чем заключается перспективность такого подхода. Подчеркивается, что применение наиболее эффективного методологического инструмента в процессе исследования личности преступника дает возможность найти эффективные меры противодействия преступности.

Ключевые слова: личность преступника, социально-натуралистическая криминология, противодействие преступности, механизм порождения преступности, структура преступника, комплекс произвола и иллюзий, воля и сознание человека.

Kozlyuk Liudmyla. The Importance of Studying Issues Related to the Identity of the Perpetrator from the View of Socio-naturalistic Criminology

The article analyzes the identity of the perpetrator from the view of socio-naturalistic criminology. It is argued that applying of more effective methodological instrument in the process of exploring the identity of the perpetrator from the view of socio-naturalistic criminology gives opportunity to find effective measures to oppose criminality.

Key words: the identity of the perpetrator, socio-naturalistic criminology, opposition to criminality, mechanism of criminality creations, structure of the criminal, complex of arbitrariness and illusions, will and consciousness of the person.

Вступ. Наразі актуальною для кримінології є необхідність істотно оновити свій методологічний інструментарій, щоб перейти на більш якісний рівень розв'язання проблем протидії злочинності та забезпечення правопорядку у цілому. Адже злочинність, яка є сьогодні в Україні, – це не просто якесь ізольоване явище, а органічний наслідок (і симптом) більш фундаментального явища – соціальної кризи в Україні. Саме так її треба сприймати! Це, означає, що сьогодні злочинність в Україні є злочинністю кризового типу, сутність якої полягає у тому, що вона породжується соціальною кризою і сама ж поглиблює цю кризу¹.

*Kozlyuk Liudmyla, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

© Л. Г. Козлюк, 2020

Особистість злочинця є своєрідним центром, який дає можливість «запустити» механізм злочинної поведінки. Тому властивості, які тією чи іншою мірою дають можливість реалізуватися такому механізму, потребують серйозного вивчення, адже від цього залежить ефективна протидія злочинності.

Огляд досліджень. Дослідження проблем особистості злочинця займалися не лише відомі українські та зарубіжні кримінологи, а й антропологи, психіатри, психологи, медики, соціологи, філософи. Серед них можна назвати Г. Тарда, І. Ланге, Б. Скіннера, Е. Дюркгейма, Е. Фромма, Р. Мертон, Т. Селліна, Е. Сатерленда, О. Костенка, В. Голіну, Г. Міньковського, О. Квашу, Ю. Антояна, К. Игошева, А. Долгову, В. Філімонова, А. Зелінського, В. Бурлакова, Н. Кузнецову, Г. Аванесова, А. Закалюка, І. Ноя, І. Карпеця, В. Кудрявцева, С. Познишева та ін.

Незважаючи на здобутки зазначених авторів, розвиток кримінології в умовах глобалізації та загострення соціальних конфліктів змушує шукати дієві методи розв'язання складних кримінологічних проблем, до яких належить і особистість злочинця.

Постановка проблеми. Без застосування найбільш ефективного методологічного інструменту в процесі дослідження особистості злочинця не можливо визначити причини і умови злочинності, а відповідно віднайти ефективні заходи протидії їй. У зв'язку з цим вирішальне значення у цьому питанні має методологічний інструментарій, за допомогою якого здійснюється дослідження особи злочинця у кримінології. Так, проблема ефективних досліджень особистості злочинця є ключовою у кримінології тому, що її вирішення є необхідною умовою успішності протидії злочинності у нашій державі.

Мета даного дослідження полягає у визначенні перспективності пізнання особистості злочинця з позиції соціально-натуралістичної кримінології.

Основний матеріал. Поступово у теорії кримінології відбувається переосмислення проблеми протидії злочинності, оскільки все очевидніше стає, що розв'язання проблем, які існують у сучасній кримінології, не можливо без застосування принципово нового, ефективного методологічного підходу. Такий стан речей зумовлений і тим, що критичними для правознавства є виклики на межі ХХІ ст., що ставлять нові завдання перед дослідженнями правової складової сучасного соціуму, який сьогодні дедалі більше набуває ознак постіндустріального чи інформаційного суспільства. Адже кожний історичний період характеризується певними стереотипами сприйняття навколишнього середовища, «науковою картиною» світу, яка відображає відповідний рівень розвитку пізнавальних можливостей людини та суспільства, що супроводжується як науковими реформами, так і революціями. Звідси важливий висновок про те, що уточнення предметного поля теорії права та правознавства в цілому має спиратися передусім на оновлення методологічного арсеналу наукових досліджень².

Свого часу Ч. Беккарія дав поштовх у розвитку кримінології. А причиною такого стрімкого позитивного руху були його ідеї, які ґрунтувалися на натуралістичній ідеології³. Сучасна кримінологія теж потребує такого поштовху, і фактично він відбувся з відродженням натуралістичної юриспруденції⁴. Вона дала стимул для розвитку сучасної кримінології, заснованої на соціально-натуралістичній доктрині, місія якої полягає у подоланні кримінологічного позитивізму, що породжує волюнтаризм і утопізм у протидії злочинності. Практичне значення «соціально-натуралістичної» кримінології полягає також у тому, що вона, засновуючись на принципі соціального натуралізму, сприятиме розвитку концепцій, що спрямовуватимуть

практику протидії злочинності в напрямі узгодження поведінки людей із законами соціальної природи (у тому числі з законами природного права)⁵.

Очевидно, що численні форми злочинної поведінки не можна пояснити, залишаючись у рамках методології, заснованої на позитивістській доктрині. Як влучно зазначив професор О. Костенко, «позитивізм, який уразив українську кримінологію, призводить до того, що реформи у сфері протидії злочинності є проявом сваволі й ілюзій реформаторів, які не керуються прогресивною кримінологічною доктриною, бо є у полоні позитивізму, тобто приймають видимість за дійсність»⁶. Подальший стабільний розвиток кримінології, зокрема вивчення особи злочинця, не можливий без звернення до «соціально-натуралістичної» методології, розробка якої у кримінологічних дослідженнях розпочалася з 1990 р.⁷, і дала змогу по-новому ефективно розв'язати складні проблеми кримінології.

Дослідження особистості злочинця та властивостей, які їй притаманні, було, є і буде актуальним у кримінологічній науці, оскільки це основне джерело, що дає можливість пізнати причини й умови злочинності, а відповідно, і запропонувати ефективні заходи протидії їй. Не випадково у кримінології при вивченні причин злочинності важливе значення має співвідношення біологічного і соціального в механізмі породження злочинності.

Виділяють три підходи такого співвідношення: соціологічний, біологічний та соціально-біологічний. Соціологічний підхід вирішального значення у механізмі породження злочинності надавав соціальним властивостям людини та ігнорував роль біологічних чинників у цьому механізмі. У свою чергу, біологічний підхід вирішального значення надавав біологічним властивостям людини, а заперечував соціальні. І лише соціально-біологічний підхід визнавав, що соціальні і біологічні властивості відіграють певну роль у механізмі породження злочинності.

Слід підкреслити, що розвиток кримінологічної науки на новій прогресивній кримінологічній доктрині, заснованій на принципі соціального натуралізму, засвідчив, що ефективним серед названих підходів може бути соціально-біологічний підхід за умови пізнання ролей і меж дії соціального і біологічного чинників у структурі людини, у тому числі й злочинця. Так, соціальним чинником в структурі злочинця як людини є комплекс сваволі і ілюзій, котрий виконує роль причини злочинного діяння.

Біологічним чинником у структурі злочинця як людини є фізіологічні і психологічні властивості, котрі виконують роль умов: 1) для формування у даної людини комплексу сваволі і ілюзій; 2) для прояву цього комплексу у вигляді того чи іншого певного злочину. Тобто ніякі фізіологічні чи психологічні властивості людини не можуть вважатися причинами злочинності, але вони можуть відігравати роль лише умов⁸.

Таким чином, через призму соціально-натуралістичної кримінології стало зрозуміло, що соціально-біологічний підхід у механізмі породження злочинності є перспективним за тієї умови, що прибічники цього підходу визначають, яку роль і в яких межах відіграють соціальні і біологічні властивості особистості злочинця.

Соціально-натуралістична кримінологія дає чіткі відповіді на архіважливі питання, які виникають при дослідженні особистості злочинця. Саме з пошуку відповідей на проблеми, «які властивості притаманні особистості злочинця», і розпочався пошук нової кримінологічної доктрини⁹, яка і стала основою соціально-натуралістичної кримінології.

Відповідно до доктрини соціального натуралізму людина – це істота, яка на відміну від інших істот здатна існувати не лише за законами фізичної і біологічної природи, а й за законами соціальної природи. Ця здатність жити за законами соціальної природи забезпечується формуванням у людини волі й свідомості¹⁰. Кримінальний характер поведінки людини визначається властивостями її «соціальної особи» (а не фізичними або біологічними властивостями людини). Суть «соціальної особи» становлять її воля і свідомість, саме вони утворюють у людини шар «соціальна особа». Тому «соціальну особу», яка має такі властивості волі і свідомості, які можуть надати поведінці людини характеру соціальної патології, слід називати «соціопатичною особою». У такої особи воля перебуває у стані сваволі, і свідомість перебуває у стані ілюзій, утворюючи єдиний комплекс, який можна назвати комплексом сваволі та ілюзій¹¹.

За соціально-натуралістичною кримінологією, особливості злочинця слід шукати у властивостях, притаманних його волі і свідомості, і ці властивості, що характерні волі і свідомості, мають бути у злочинця до вчинення злочину, щоб у певний час вони могли проявитися у цьому злочині. Властивості волі і свідомості поділяють на загальні (які властиві усім злочинцям) та індивідуалізуючі (властиві конкретному злочинцю). Стан волі у злочинців перебуває у стані сваволі, стан свідомості – у стані ілюзій. Стан сваволі і стан ілюзій, який характерний для волі і свідомості злочинця, називається «комплексом сваволі та ілюзій»¹². Саме загальні властивості волі і свідомості відрізняють злочинців від інших людей. Індивідуалізуючі властивості, які відрізняють злочинців один від одного, це і природжені, і набуті індивідуальні властивості, які індивідуалізують кримінальний прояв комплексу сваволі та ілюзій у конкретного злочинця. До прикладу, це можуть бути соціально-демографічні, особистісно-рольові, психологічні та інші властивості.

Таке розуміння особистості злочинця і властивостей, їй притаманних, дає можливість відповісти на одвічні питання, які цікавлять кримінологію: чому людина вчиняє злочин? Відповідь: бо вона має комплекс сваволі та ілюзій. І чому людина вчиняє саме такий злочин? Відповідь: це пов'язано з природженими і набутими індивідуальними властивостями. Таким чином, дослідження особистості злочинця з позиції соціально-натуралістичної кримінології має велике науково-практичне значення, адже дає можливість відрізняти злочинців від інших людей та чітко розділяти причини й умови злочинів.

Треба відмітити, що протягом останніх років за допомогою соціально-натуралістичної доктрини у кримінології по-новому досліджуються проблеми різних категорій злочинців¹³.

Висновки. Дослідження особистості злочинця з позиції соціально-натуралістичної кримінології (кримінології, заснованої на принципі соціального натуралізму) дає можливість адекватно розв'язувати проблеми, які виникають у сфері протидії злочинності, і тим самим забезпечувати правопорядок та соціальний прогрес в Україні.

Водночас треба зазначити, що вивчення особистості злочинця з позиції соціально-натуралістичної кримінології не призводить до нівелювання досягнення різних підходів щодо вивчення особистості злочинця, які є в арсеналі кримінології, а навпаки, таке вивчення збагачує теорію і практику протидії злочинності та сприяє вирішенню складних проблем кримінології. Зокрема, співвідношення соціального і біологічного у механізмі породження злочинності; властивостей особи, які впливають на вибір злочинного діяння; причин і умов вчинення злочину.

Високий рівень злочинності є показником того, що необхідно шукати нові шляхи розв'язання проблем, пов'язаних з вивченням особистості злочинця. На сьогодні вивчення особистості злочинця з позиції соціально-натуралістичної доктрини вирішує гостру кримінологічну потребу в новому методологічному інструментарії, який необхідний при вивченні особистості злочинця. Тому в цьому дослідженні зроблена спроба показати перспективний, методологічно новий підхід до вивчення особистості злочинця у кримінології.

1. *Костенко О.М.* Корупційна злочинність в Україні – наслідок соціальної аномалії. *Бюлетень Міністерства України*. 2019. № 09 (215). С. 6–8. 2. *Методологія в праві* : монографія / за заг. ред. І. Безклубого. Київ, 2017. С. 164–165. 3. *Беккариа Ч.* О преступлений и наказаний / сост. и предисл. В.С. Овчинского. Москва, ИНФРА-М, 2004. VI (Библиотека криминолога). С. 85–157. 4. *Костенко О.М.* «Натуралістична» юриспруденція і правова реформа в Україні. *Вісник Національної Академії Прокуратури України*. 2008. № 4 (12). С. 12–18. 5. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. С. 512. 6. *Костенко О.О., Кваша О.О., Прилуцький С.В., Ландіна А.В., Кубальський В.Н., Нерсисян А.С., Дідик С.С., Козлюк Л.Г.* Сучасні тенденції розвитку кримінальної юстиції та кримінології в Україні. *Правова держава* / До 65-річчя Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 1949–2014. 2014. Київ : Вид-во «Юридична думка», 2014. Випуск 25. С. 204–225. 7. *Костенко А.Н.* Кримінальний произвол (соціопсихологія воли свідомості злочинця). Київ : Наук. думка, 1990. 148 с. 8. *Костенко О.М.* Культура і закон – у протидії злу : монографія. Київ : Атіка, 2008. 352 с. 9. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. С. 496. 10. *Костенко О.М.* *Natura Incognita. Про соціальну природу та її закони* : зб. філософ. есе. Одеса : Фенікс, 2019. С. 20. 11. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. С. 496. 12. *Костенко О.М.* *Культура і закон – у протидії злу* : монографія. Київ : Атіка, 2008. 352 с. 13. *Козлюк Л.Г.* Кримінологічна характеристика особистості злочинця, який вчинив статевий злочин щодо неповнолітнього : монографія. Костопіль : ЗАТ «Костопільська друкарня», 2011. 135 с.; *Козлюк Л.Г.* Протидія службовим екологічним злочинам (дослідження з позиції соціально-натуралістичного світогляду). Протидія злочинності та адаптація кримінального законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу : монографія. за заг. ред. В.К. Матвійчука. Київ : ВНЗ «Національна академія управління», 2014. 552 с.

References

1. *Kostenko O.M.* Koruptsiina zlochynnist v Ukraini – naslidok sotsialnoi anomalii. *Biuletен Miniustvu Ukrainy*. 2019. № 09 (215). S. 6–8. 2. *Metodolohiia v pravi* : monohrafiia / za zah. red. I. Bezkluboho. Kyiv, 2017. S. 164–165. 3. *Bekkariya Ch.* O prestupleniyakh y nakazanyakh / sost. y predysl. V.S. Ovchynskoho. Moskva, YNFRA-M, 2004. VI (Byblyoteka kryminoloha). S. 85–157. 4. *Kostenko O.M.* «Naturalistychna» yurysprudentsiia i pravova reforma v Ukraini. *Visnyk Natsionalnoi Akademii Prokuratury Ukrainy*. 2008. № 4 (12). S. 12–18. 5. *Pravova doktryna Ukrainy* : u 5 t. Kharkiv : Pravo, 2013. T. 5 : Kryminalno-pravovi nauky v Ukraini : stan, problemy ta shliakhy rozvytku / za zah. red. V.Ia. Tatsiia, V.I. Borysova. S. 512. 6. *Kostenko O.O., Kvasha O.O., Prylutskyi S.V., Landina A.V., Kubalskyi V.N., Nersesyan A.S., Didyk S.Ie., Kozliuk L.H.* Suchasni tendentsii rozvytku kryminalnoi yustytisii ta kryminolohii v Ukraini. *Pravova derzhava* / Do 65-richchia Instytutu derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy. 1949–2014. 2014. Kyiv : Vyd-vo «Iurydychna dumka», 2014. Vypusk 25. S. 204–225. 7. *Kostenko A.N.* Krymynalnyi proyzvol (sotsyopsykholohiia voly soznanyia prestupnyka). Kyiv : Nauk. dumka. 1990. 148 s. 8. *Kostenko O.M.* Kultura i zakon – u protyidii zlu : monohrafiia. Kyiv : Atika,

2008. 352 s. **9.** *Pravova doktryna Ukrainy* : u 5 t. Kharkiv : Pravo? 2013. T. 5 : Kryminalno-pravovi nauky v Ukraini: stan, problemy ta shliakhy rozvytku / za zah. red. V.Ia. Tatsiia, V.I. Borysova. S. 496. **10.** *Kostenko O.M. Natura Incognita. Pro sotsialnu pryrodu ta yii zakony* : zb. filosof. ese. Odesa : Feniks, 2019. S. 20. **11.** *Pravova doktryna Ukrainy* : u 5 t. Kharkiv : Pravo? 2013. T. 5 : Kryminalno-pravovi nauky v Ukraini: stan, problemy ta shliakhy rozvytku / za zah. red. V.Ia. Tatsiia, V.I. Borysova. S. 496. **12.** *Kostenko O.M. Kultura i zakon – u protyidi zlu* : monohrafiia. Kyiv : Atika, 2008. 352 s. **13.** *Kozliuk L.H. Kryminolohichna kharakterystyka osobystosti zlochyntsia, yakyy vchynyv statevyi zlochyn shchodo nepovnilitnoho* : monohrafiia Kostopil : ZAT «Kostopilska drukarnia», 2011. 135 s.; *Kozliuk L.H. Protydiia sluzhbovym ekolohichnym zlochynam (doslidzhennia z pozytsii sotsialno-naturalistychnoho svitohliadu). Protydiia zlochynnosti ta adaptatsiia kryminalnoho zakonodavstva i prava Ukrainy do zakonodavstva i prava Yevropeiskoho Soiuzu* : monohrafiia. za zah. red. V.K. Matviichuka. Kyiv : VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia», 2014. 552 s.

Kozlyuk Liudmyla. The Importance of Studying Issues Related to the Identity of the Perpetrator from the View of Socio-naturalistic Criminology

The article is noted to the importance of studying issues related to the identity of the perpetrator from the view of socio-naturalistic criminology.

It is emphasized that successful opposition to criminality is possible with a careful study of the identity of the perpetrator; since it is a kind of center that gives the opportunity to “work” the mechanism of criminal behavior. Therefore, all the factors that, to one degree or another, make it possible to implement such a mechanism need serious consideration.

Without the use of the most effective methodological tool in the process of investigating the identity of the perpetrator; it is impossible to determine the causes and conditions of crime, and accordingly to find effective measures to counter it. In this regard, the methodological toolkit by which criminology is applied.

The purpose of this study is to determine the perspective of knowing the identity of the perpetrator from the view of socio-naturalistic criminology.

The study was carried out on a new progressive criminological doctrine based on the principle of social naturalism and showed that an effective mechanism of generating crime may be a socio-biological approach, provided the knowledge of the roles and limits of the action of social and biological factors in the structure of man.

It is proved that understanding the identity of the offender and the properties inherent in him from the view of socio-naturalistic criminology; gives the opportunity to answer the age-old questions that interest criminologists: why a person commits a crime? And why does a person commit such a crime?

It is substantiated that the study of the offender's personality from the point of view of socio-natural criminology is of great scientific and practical importance, since it allows distinguishing criminals from other people and clearly separating the causes and conditions of crime.

The study of the identity of the perpetrator from the view of socio-naturalistic criminology (criminology based on the principle of social naturalism), provides an opportunity to adequately solve the problems that arise in the field of combating crime and, thus, to ensure law and order and social progress in Ukraine.

It is noted that the study of the identity of the perpetrator from the view of socio-naturalistic criminology does not lead to offsetting the achievements of different approaches to the study of the offender; which take place in criminology; on the contrary, such study; enriches the theory and practice of combating crime and helps to solve complex problems. In particular, the ratio of social and biological in the mechanism of crime; study of the properties of a person who influence the choice of a criminal act; causes and conditions of crime.

A high crime rate is an indicator of the need to find new ways to solve problems related to the study of the offender's personality. Today, the study of the offender's personality from the view of the social-naturalistic doctrine solves the urgent criminological need for new methodological tools that are necessary in the study of the offender's personality. Therefore, this study attempts to show a promising methodologically new approach to the study of the identity of the

perpetrator in criminology. Therefore, the problem of effective research on the identity of the perpetrator is crucial in criminology because its solution is a prerequisite for the successful counteraction of crime in our country.

Key words: *the identity of the perpetrator, socio-naturalistic criminology, opposition to criminality, mechanism of criminality creations, structure of the criminal, complex of arbitrariness and illusions, will and consciousness of the person.*

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-380-388

УДК 343.3/341.01

А. В. ЛАНДИНА,

кандидат юридичних наук*

ORCID ID: 0000-0002-3808-7573

О. М. ЛИСЕНКО,

кандидат політичних наук**

ORCID ID: 0000-0001-7817-4199

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ СПЕЦІАЛЬНОМУ СУБ'ЄКТУ ЗЛОЧИНУ

Стаття присвячена питанню встановлення відповідності принципів призначення покарання кримінального права України міжнародним стандартам призначення покарання і їх значення для кримінальної відповідальності спеціального суб'єкта злочину. Ці принципи призначення покарання гарантують дотримання права спеціальних суб'єктів злочинів, закріплених у міжнародних та національних нормативно-правових актах і втілюють положення, які зобов'язують враховувати усі суттєві ознаки, що стосуються характеристик самого злочинця та обставин вчинення злочину. Дотримання цих засад, а також їх чітка регламентація сприятимуть удосконаленню кримінальної відповідальності спеціальних суб'єктів злочинів.

Ключові слова: *принцип призначення покарання, міжнародні стандарти, захист прав людини, спеціальний суб'єкт злочину, кримінальна відповідальність.*

Ландина А. В., Лысенко О. М. Международные стандарты назначения наказания специальному субъекту преступления

Статья посвящена вопросу установления соответствия принципов назначения наказания уголовного права Украины международным стандартам и их значения для уголовной ответственности специального субъекта преступления. Указанные принципы назначения наказания гарантируют соблюдение прав специальных субъектов преступлений, закрепленных в соответствующих международных и национальных нормативно-правовых актах и воплощают положения, обязывающие учитывать все существенные признаки, касающиеся характеристик самого преступления и обстоятельств совершения преступления. Соблюдение этих положений, а также и четкая регламентация будет способствовать усовершенствованию уголовной ответственности специальных субъектов преступлений.

Ключевые слова: *принципы назначения наказания, международные стандарты, защита прав человека, специальный субъект преступления, уголовная ответственность.*

*Landina Anna, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

**Lysenko Oleksandr, Candidate of Political Sciences (Ph. D.)